

wielkość emisji pieniądza, pozostawiając w obiegu stare serie różniące się od nowo wypuszczanych, opartych na innej metrologii, a nawet dopuszczano do obiegu monety obszarów ościennych, jeśli tylko posiadały stempel cesarski. Jedyne odstępstwo od powyższej praktyki stanowiły konstytucje z przełomu IV i V w. zarządzające wycofanie z cyrkulacji „decorgyrysa” i niektórych innych jednostek pieniężnych.

III. Stosunki pieniężne a wartość metali po upadku cesarstwa zachodniorzymskiego

Na początku V w. doszło do ponownego wzrostu zagrożenia zachodniej części cesarstwa ze strony plemion germańskich; Wandalowie utworzyli w Afryce formalnie zależne od cesarstwa rzymskiego państwo plemienne, a w połowie V w. odpadła od Rzymu opanowana przez Angłów, Sasów i Jutów Brytania. W przeciwieństwie do okrojonego państwa zachodniorzymskiego, wschodnia część Imperium zachowała prawie niezmienione granice, a ponadto zdołała obronić swoją niezależność polityczną¹²⁴. Wydarzenia tego okresu wywarły niezaprzeczalny wpływ na poziom rynkowych cen metali monetarnych. Jednakże brak wystarczających danych źródłowych i numizmatycznych w poważnym stopniu ogranicza nasze możliwości określenia poziomu wymiany kruszców monetarnych.

Wysokość kursu nummusów w stosunku do solidusa ustala się zazwyczaj na podstawie przekazów prawniczych i cesarskich aktów konstytucyjnych. Znajac przeciętną wagę nummusa, która od schyłku w IV w. aż do 475 r. wynosiła teoretycznie 6 karatów, czyli około 1,14 g, można przyjąć, iż 25 funtów miedzi odpowiada ciężarowi w przebliżeniu 7 200 nummusów. Zbliżona relacja występuje w rozporządzeniu Walentyniana III z 445 r., która zobowiązywała skarb państwa do wypłacania *collectarii* po 7 200 nummusów za każdy dostarczony solidus, przy czym finansisci skupiając złoto od ludności byli zobowiązani płacić co najmniej po 7 000 nummusów, co sugeruje, iż obowiązujący w 396 r. poziom wymiany złota i miedzi jak 1 : 1 800 pozostał nadal aktualny także w połowie V w.¹²⁵ A. Segrè, przyjmując w oparciu o znaki wartościowe srebrnych monet wandaliskich emitowanych w Afryce kurs solidusa na poziomie od 3 000 do 3 600 denarów, uzyskał relację wartości złota do srebra jak 1 : 15¹²⁶. Z drugiej strony prawo Majorianusa sygnalizuje złą jakość galijskich solidusów; pod koniec VI w. potwierdza to również Grzegorz

¹²⁴ H. Moss, *The economic consequences of the barbarian invasions*, The econ. rev. VII, 1936, s. 209 n.; R. Latouche, *Les grandes invasions et la crise de l'Occident au Ve siècle*, Paris 1946; Bernardi, o.c., s. 74. Por. Salv. de gub. Dei V 22; Hieron. ad Heliod. XL 16, PL XXII col. 60.

¹²⁵ Nov. Val. III 14—5; Symm. Rel. 29. Zob. Kent, *Gold coinage*, s. 196; Sperber, *Costs*, s. 249; Callu, *La circulation*, s. 238; M. Salamon, *Pełnowartościowy a kredytowy charakter pieniądza bizantyńskiego (do IX w.)* [w:] *Pieniądz i gospodarka pieniężna w starożytności i średniowieczu*, s. 111; Carrié, *Monnaie d'or*, s. 261.

¹²⁶ TLL s. v. binio; Segrè, *Metrologia*, s. 46, 481; Mickwitz, o.c., s. 92; Jones, *Inflation*, s. 314; Carrié, *Monnaie d'or*, s. 263 n. Zob. również zestawienie relacji wartości złota i srebra, jakie dla okresu lat 650—950 zamieszcza S. Bolin, *Mahommed, Charlemagne and Ruric*, Scand. Ec. Rev. II, 1954, s. 16 n.